

blokach wiedza powinna być szeroko udostępniana na zewnątrz, zarówno w postaci konwencjonalnych wydawnictw, jak również z wykorzystaniem mediów elektronicznych. Zakłada się również, że w ramach programu będą realizowane własne inicjatywy – opracowania, analizy, realizacje programów badawczych (samodzielnych lub w ramach projektów grupowych). Od roku 2001 trwają prace zmierzające do wdrożenia Programu ThESAURUS do Strategii Województwa Dolnośląskiego.

Pierwsza konferencja w ramach Programu ThESAURUS okazała się wielkim sukcesem. Sala konferencyjna Zakładu Narodowego im. Ossolińskich była pełna. Jej organizatorami było Muzeum Regionalne w Środzie Śląskiej, Zakład Narodowy im. Ossolińskich „Ossolineum” we Wrocławiu, Wydział Kultury i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Dolnośląskie Forum Środowiska Kulturowego „Millenium” we Wrocławiu, Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych w Warszawie, Katedra Kulturoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Patronat honorowy nad konferencją objął Marszałek Województwa Dolnośląskiego.

Duże zainteresowanie spotkaniem przejawiały media – prasa, radio i telewizja. Cieszy to, ponieważ od środków masowego przekazu zależy bardzo wiele. Nie wszyscy mogą przybyć na konferencję, toteż im bardziej będzie popularyzowana idea bezpieczeństwa dóbr kultury, tym większa jest szansa na ich zachowanie. Sądzę, że sojuszników i chętnych do pomocy będzie przybywało. Pierwsze, udane spotkanie dobrze wróży programowi w przyszłości. Okazuje się, że mimo trudności finansowych można zrealizować bardzo ambitne tematy, jeżeli znajdą się tylko prawdziwi pasjonaci. Serdeczne podziękowania należą się przede wszystkim dyrektorowi Robertowi Różyckiemu i Wojciechowi Ziółkowskiemu z Muzeum Regionalnego w Środzie Śląskiej oraz wszystkim tym, którzy pomogli w organizacji konferencji. ❖

▲ Poliptyk, *Madonna z Dzieciątkiem i świętymi* skradziona 9 maja 1997 r. z kościoła Św. Benedykta w Angri

Piotr Ogrodzki

Kradzieże dzieł sztuki sakralnej we Włoszech

Przestępczość przeciwko dobrom kultury we Włoszech jest na jednym z czołowych miejsc. W latach od 1970 do 1996 zanotowano ponad 30 000 kradzieży, w trakcie których skradziono ponad 470 000 obiektów (?)

Włochy słyną ze swojego dziedzictwa kulturowego.

Często można spotkać się z twierdzeniem, że zasoby dóbr kultury w tym kraju równe są zasobom pozostałych krajów europejskich. Jest pewnie w tym trochę przesady, ale rzeczywistość nawet w najmniejszych miejscowościach można zobaczyć niezwykle cenne zabytki. W krajobrazie kulturowym znaczące miejsce zajmują zabytki sztuki sakralnej. Dwa tysiące lat chrześcijaństwa pozostawiło wyraźne ślady w całym

kraju. W połączeniu z zabytkami starożytnego Rzymu powstała niezwykle ciekawa kompozycja. Najwięksi architekci, budowniczo-

wie i artyści pozostawili swój ślad w budowach sakralnych i ich wyposażeniu. Na zabytki architektury sakralnej Włoch składa się 95 000 kościołów, 1500 klasztorów i zgromadzeń, 60 000 kaplic, ponad 1000 kościołów cmentarnych, hospicjów

◀ Krucyfiks skradziony z kościoła S. Giovanni Maggiore w Neapolu w 1991 r. (?)

i innych instytucji kościelnych. Żeby wyobrazić sobie, jak wielka jest to liczba obiektów, można porównać te wielkości z danymi dotyczącymi Polski, w której jest ponad 17 000 kościołów wszystkich wyznań.

Na zabytki sakralne składają się wczesnochrześcijańskie katakumby, średnio-wieczne opactwa, renesansowe katedry i barokowe świątynie. Ich wnętrza zdobią bogate mozaiki, freski, obrazy, rzeźby, złote i srebrne argenteria kościelne, zabytkowe meble i tkaniny. Nikt nie przeprowadził szacunku wartości zgromadzonych w obiektach sakralnych zabytków. Ich wartość jest przede wszystkim ściśle związana z kontekstem, w jakim powstawały i w jakim celu były tworzone poszczególne dzieła.

Przestępczość przeciwko dobrom kultury we Włoszech jest na jednym z czołowych miejsc. W latach 1970-1996 zanotowano ponad 30 000 kradzieży, w trakcie których skradziono ponad 470 000 obiektów. Najbardziej zagrożone są zbiory prywatne (około 55-60% kradzieży), kościoły (25% kradzieży), instytucje publiczne (10% kradzieży), muzea (5% kradzieży). W analizowanych latach organy ścigania odzyskały około 140 000 dzieł sztuki. Z danych włoskich służb wynika, że w ciągu ostatnich dwudziestu lat w obiektach sakralnych odnotowano 11 119 kradzieży (jest to liczba

oficjalnie zgłoszonych kradzieży), w wyniku których utracono ponad 80 000 zabytkowych przedmiotów. Tylko w 1999 r. skradziono 7139 dzieł sztuki sakralnej. Często w wyniku jednego przestępstwa ginie wiele przedmiotów. Niektóre kościoły okradane są wielokrotnie. Kradzieże dzieł sztuki sakralnej cechuje wyjątkowa różnorodność rabowanych przedmiotów. Znaczący odsetek w tej grupie stanowią meble. Znane są przypadki, w których XVIII-wieczne barokowe konfesjonały przerabia się na biblioteczki. Stare balustrady, rzeźby, marmury i inne elementy wystroju wnętrz kościelnych używa się do wykonania wystroju współczesnych willi. Duże obrazy są cięte na mniejsze fragmenty i oddzielnie oprawiane. W takich wypadkach identyfikacja przedmiotów jest wyjątkowo utrudniona.

Niektóre kradzieże wychodzą na światło dzienne po wielu latach. Takim przykładem może być kradzież XIV-wiecznego krzyża procesyjnego z miejscowości Traquandana, której dokonano pomiędzy rokiem 1960 a 1970, natomiast ujawniono ją dopiero w latach 90. Obecnie wiadomo, że krzyż znajduje się w jednym z muzeów w Stanach Zjednoczonych.

Zdecydowaną większość skradzionych z obiektów sakralnych zabytków stanowią argenteria kościelne (monstrancje, relikwiarze, paciorki, krzyże procesyjne) i inne przedmioty wykonane z metali szlachejnych (kandelabry, świeczniki). Przestępcy liczą na ich szybkie spieniężenie, nawet w postaci złomu metali szlachejnych. Spośród pozostałych przedmiotów na uwagę zasługuje duża grupa mebli oraz książek. Jest to wyraźna różnica w porównaniu ze stratami stwierdzonymi w innych krajach. Możliwość rabowania takich obiektów jak ołtarze, konfesjonały czy wielkoformatowe obrazy świadczy o bardzo dobrym przygotowaniu przestępców i jednocześnie o bardzo słabym zabezpieczeniu świątyń.

Zwalczaniem przestępczości przeciwko dobrom kultury zajmuje się specjalny wydział policji Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Artistico, który powstał na początku lat 70. Jest to jeden z najstarszych tego typu wydziałów w Europie. Z czasem utworzono wspomagające sekcje, które działają w Palermo, Mediolanie, Wenecji, Neapolu, Bolonii, Florencji i Bari. Do jednego z podstawowych zadań karabinierów należy archiwizacja skradzionych dzieł sztuki. W prowadzonej przez wydział bazie danych, zawierającej informacje o utraconych i poszukiwanych dziełach sztuki, znajdują

▲ *Madonna z Dzieciątkiem* skradziona 11 kwietnia 1983 r. z kościoła S. Donato w Fiesole

się informacje o ponad 952 000 obiektach. Z tej liczby tylko 141 327 ma dokumentację fotograficzną (w 1999 r. na 7139 utraconych dzieł sztuki, tylko 1407 miało dokumentację fotograficzną).

Na progu XXI w. Włochy są jednym z najbardziej zagrożonych krajów europejskich przestępczością przeciwko dobrom kultury. Walka z przestępcami przypomina trochę walkę z wiatrakami, nikt jednak nie myśli o tym, że na tle ogólnej przestępczości to tylko niewielki odsetek zdarzeń. Zaniechanie tej walki oznacza bowiem zwycięstwo komercji i ruinę całego dorobku kulturowego. ❖

▲ *Madonna z Dzieciątkiem* skradziona w 1991 r. (?) z kościoła S. Donato w Fiesole

Rodzaje zabytków skradzionych w obiektach sakralnych we Włoszech

Rodzaj kradzionych przedmiotów	Liczba
argenteria kościelne	37 492
rzeźby	15 895
obrazy	15 777
meble	7849
inne przedmioty	7256
książki	3688
grafiki	303
tkaniny	211
instrumenty muzyczne	96
zegary	73
numizmaty	47
RAZEM: 88 687	